

POSTANOWIENIE

Dnia 23 listopada 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący)

SSN Anna Kozłowska (sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

w sprawie ze skargi S. M. i W. K.

o wznowienie postępowania w sprawach I Ns (...) i I Ns (...) Sądu Rejonowego w Ł.
przy uczestnictwie Skarbu Państwa - Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy
Państwowe Nadleśnictwa P., B. B. i in.

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 23 listopada 2018 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania Skarbu Państwa Państwowego
Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe Nadleśnictwa P.

od postanowienia Sądu Okręgowego w S.

z dnia 12 kwietnia 2017 r., sygn. akt I Ca (...),

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Ł. postanowieniem z dnia 9 marca 2001 r. w sprawie
oznaczonej sygn. I Ns (...) stwierdził, że Skarb Państwa-Lasy Państwowe
Nadleśnictwo P. nabył z dniem 1 października 1977 r. przez zasiedzenie własność
nieruchomości leśnej położonej w obrębie ewidencyjnym W. gmina P. oznaczonej

m.in. jako działka nr 122/LP o powierzchni 12,31 ha. Ponadto, Sąd ten postanowieniem z dnia 14 maja 2001 r. w sprawie oznaczonej sygn. I Ns (...) stwierdził, że Skarb Państwa-Lasy Państwowe Nadleśnictwo P. nabył z dniem 1 stycznia 1985 r. przez zasiedzenie własność nieruchomości leśnej położonej w obrębie ewidencyjnym Lipnica gmina P. oznaczonej m.in. jako działka nr 116/LP o powierzchni 25,59 ha i działka nr 117/LP o powierzchni 30,67 ha.

Skargi o wznowienie postępowania w sprawach, w których zapadły wymienione postanowienia wnieśli następcy prawni pierwotnych właścicieli tych nieruchomości; domagali się uchylenia tych postanowień i oddalenia wniosków o zasiedzenie. Sprawy ze skarg o wznowienie postępowania zostały połączone do wspólnego prowadzenia i rozstrzygnięcia. W wyniku przeprowadzonego postępowania, Sąd Rejonowy w Ł. postanowieniem z dnia 18 kwietnia 2016 r. oddalił obie skargi o wznowienie postępowania. Ustalił, że działka oznaczona obecnie w ewidencji gruntów nr 167 położona w miejscowości W. gmina P. odpowiada działce nr 122/LP wymienionej w postanowieniu wydanym w sprawie I Ns (...) i z drobnymi różnicami przebiegu granic odpowiada działce ujawnionej na planie z roku 1938 w Rep. hip. Nr (...) przechowywanym w Zamiejscowym Wydziale Ksiąg Wieczystych w P. Działki oznaczone obecnie w ewidencji gruntów nr 298 i nr 301 położone w obrębie nr 26 L. gmina P. odpowiadają działkom nr 117/LP i nr 116/LP wymienionym w postanowieniu wydanym w sprawie I Ns (...) a ich część odpowiada działce ujawnionej na planie z roku 1938 w Rep. hip. nr (...).

Grunty objęte Rep. hip. nr (...) stanowiły własność J. M. i A. Ł. Spadkobiercami tych osób są uczestnicy postępowania.

Działki o obecnych numerach 167, 298 i 301 są w samoistnym, nieprzerwanym posiadaniu Skarbu Państwa-Lasów Państwowych Nadleśnictwa P. co najmniej od 1 października 1947 r. Po 1 października 1947 r. do daty orzekania w sprawie, Skarb Państwa uważał się za właściciela tych działek. Prowadził na nich samodzielnie gospodarkę leśną. Niektórzy uczestnicy postępowania zwracali się do Lasów Państwowych o zwrot działek objętych Rep. hip. nr (...), jednakże Lasy Państwowe odmówiły zwrotu nieruchomości powołując się na nabycie własności przez zasiedzenie.

Ustalając stan faktyczny Sąd Rejonowy nie brał pod uwagę protokołu zdawczo - odbiorczego z dnia 13 sierpnia 1946 r. i protokołu jednostronnego przejęcia obszarów leśnych z dnia 12 kwietnia 1946 r., ponieważ z treści tych dokumentów nie wynikało, że dotyczą one przedmiotowych działek.

Wskazując na dopuszczalność skarg o wznowienie postępowania z uwagi na to, że skarżący nie byli uczestnikami postępowań w wymienionych sprawach a wydane w nich orzeczenia naruszały ich prawa, Sąd Rejonowy stwierdził, że ponieważ Skarb Państwa posiada sporne nieruchomości nieprzerwanie od 69 lat i czyni to pod tytułem właściciela, to ten stan rzeczy, w świetle art. 172 k.c. w brzmieniu obowiązującym przez 1 października 1990 r., uzasadniał wnioskowanie, że postanowienia wydane w sprawach I Ns (...) i I Ns (...), w kwestionowanych przez skarżących częściach są prawidłowe, doszło bowiem do nabycia przez Skarb Państwa własności przez zasiedzenie.

Na skutek apelacji uczestników postępowania S. M. i W. K., powołujących się m.in. na zawieszenie biegu zasiedzenia z powodu niemożności realizowania uprawnień właścicielskich na skutek uwarunkowań o silnym zabarwieniu politycznym, Sąd Okręgowy w S. postanowieniem z dnia 12 kwietnia 2017 r. zmienił zaskarżone postanowienie i oddalił wniosek w sprawie I Ns (...) o zasiedzenie opisanej w sentencji tego postanowienia części działki nr 116/LP i oddalił wniosek w sprawie I Ns (...) o zasiedzenie opisanej w sentencji tego postanowienia części działki nr 122/LP i orzekł o kosztach postępowania i sądowych.

Z uzasadnienia tego rozstrzygnięcia wynika, że Sąd Okręgowy, z powołaniem się na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w postanowieniu z dnia 22 lutego 2012 r. IV CSK 286/11, przyjął, iż w okresie obowiązywania ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o sprzedaży państwowych nieruchomości rolnych oraz uporządkowaniu niektórych spraw związanych z przeprowadzeniem reformy rolnej i osadnictwa rolnego (Dz. U. Nr 17, poz. 71; dalej jako ustawa z 12 marca 1958 r.) zasiedzenie nie biegło, z uwagi na treść art. 9 ustawy. Jak stanowił ten przepis, nieruchomości rolne i leśne, objęte we władanie Państwa do dnia wejścia w życie ustawy (6 kwietnia 1958 r.), przejmują się na własność Państwa bez względu na ich obszar, jeżeli znajdują się one nadal we władaniu Państwa lub zostały przekazane

przez Państwo w użytkowanie innym osobom fizycznym lub prawnym. Z ust. 3 tego artykułu wynikało, że o przejęciu nieruchomości rolnych na własność Skarbu Państwa orzekał organ administracji rolnej prezydium powiatowej rady narodowej, a o przejęciu nieruchomości leśnych - rejon lasów państwowych. Zgodnie z ust. 4, postępowanie sądowe o przywrócenie posiadania lub wydanie nieruchomości jak wyżej, podlegało umorzeniu, a niewykonane tytuły egzekucyjne zasądzające te roszczenia były pozbawione skutków prawnych. W rezultacie tych uregulowań, wystąpienie przez właściciela nieruchomości pozostającej we władaniu Państwa w okresie obowiązywania ustawy z powództwem o wydanie nieruchomości niechybnie więc prowadziło do przejęcia nieruchomości na własność Skarbu Państwa. Wymienione przepisy stanowiły zatem przeszkodę w dochodzeniu roszczeń przez właścicieli nieruchomości znajdujących się w posiadaniu Skarbu Państwa, co uzasadniało zastosowanie art. 121 pkt 4 w zw. z art. 175 k.c.; niemożność realizacji przez właściciela jego uprawnień należało, bowiem traktować, jako siłę wyższą skutkującą zawieszeniem biegu zasiedzenia. Taki stan pozbawienia prawnej i skutecznej możliwości dochodzenia przez właścicieli zwrotu nieruchomości istniał, więc do dnia 1 stycznia 1992 r., to jest do uchylenia powołanej ustawy. W tej sytuacji z uwagi na brak upływu wystarczającego czasu posiadania, niezależnie od tego czy posiadanie Skarbu Państwa kwalifikować w okolicznościach sprawy jako posiadanie w dobrej czy złej wierze i niezależnie od tego, jaka ostatecznie data byłaby przyjęta jako początkowa wyznaczająca objęcie w posiadanie, wniosek o zasiedzenie podlegał oddaleniu, co tym samym czyniło skargi o wznowienie postępowań uzasadnianymi. Posiadanie Skarbu Państwa obejmowało bowiem czas przed wejściem w życie ustawy z dnia 12 marca 1958 roku - przyjmując za sądem pierwszej instancji – poczynając od 1 października 1947 r., do dnia 6 kwietnia 1958 r., czyli zasiedzenie biegło przez 10 lat 6 miesięcy i 6 dni. Następnie od 6 kwietnia 1958 r. do 30 września 1992 r. zasiedzenie nie biegło i zaczęło biec w dniu 1 października 1992 r. Sąd Rejonowy w sprawie Ns (...) (dotyczącej m.in. działki 122/LP) rozstrzygał w dniu 9 marca 2001 r., a w sprawie I Ns (...) (dotyczącej m.in. działek 116/LP i 117/LP) - w dniu 14 maja 2001 r. W tych datach termin zasiedzenia jeszcze nie upłynął - nawet gdyby przyjąć posiadanie w dobrej wierze, co w sprawie nie zostało wykazane. Na złą wiarę posiadacza

wskazywały okoliczności, w których doszło do objęcia nieruchomości we władanie. Skarb Państwa, przejmując przedmiotowe nieruchomości, powinien był dochować należytej staranności w zbadaniu wszelkich przesłanek, pozytywnych i negatywnych, określonych w art. 1 dekretu z dnia 12 grudnia 1944 r. o przejęciu niektórych lasów na własność Skarbu Państwa, decydujących o możliwości przejęcia z mocy prawa własności na rzecz Skarbu Państwa lasów i gruntów leśnych. Z zaniechania dochowania aktów staranności Skarb Państwa nie może wywodzić korzystnych dla siebie skutków prawnych. Skarb Państwa miał świadomość, że w zakresie swojego władztwa posiadał również grunty nieobjęte dekretem z dnia 12 grudnia 1944 r. Z tych względów, uznając zasadność zarzutu apelacji w zakresie odnoszącym się do zawieszenia biegu zasiedzenia, Sąd Okręgowy orzekł w sposób wyżej przytoczony.

W skardze kasacyjnej od postanowienia Sądu Okręgowego uczestnik postępowania Skarb Państwa zarzucił naruszenie prawa materialnego to jest art. 172 § 1 i 2 oraz art. 50 § 1 i 2 dekretu z dnia 11 października 1946 r. - Prawo rzeczowe (Dz. U. Nr 57, poz. 319; dalej jako pr. rzecz.) w związku z art. XLI § 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Przepisy wprowadzające kodeks cywilny, przez niezastosowanie polegające na nieprzyjęciu, że nie doszło do spełnienia się przesłanki zasiedzenia w postaci wymaganego ustawą upływu czasu; naruszenie art. 53 pr. rzecz. w związku z art. 109 pkt 4 ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. przepisy ogólne prawa cywilnego (dalej jako p.o.p.c.) i art. 121 pkt 4 w związku z art. 175 k.c. i w związku z art. 9 ustawy z 12 marca 1958 r., przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że obowiązywanie art. 9 ustawy z 12 marca 1958 r. uniemożliwiało właścicielom nieruchomości dochodzenie roszczeń w sposób prowadzący do wniosku, że stan taki może być kwalifikowany jako siła wyższa skutkująca zawieszeniem wymiaru sprawiedliwości; naruszenie art. 53 pr. rzecz. w związku z art. 111 pkt 2 p.o.p.c. i art. 123 § 1 pkt 1 k w związku z art. 175 k.c. i w związku z art. 9 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. przez błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że wejście w życie art. 9 tej ustawy prowadziło do przerwania biegu zasiedzenia.

W ramach procesowej podstawy kasacyjnej skarżący zarzucił naruszenie art. 385, art. 386 w związku z art. 524 § 2 w związku z art. 412 § 2 i art. 13 § 2 k.p.c. przez dokonanie zmiany postanowienia mimo postaw do oddalenia apelacji.

We wnioskach kasacyjnych skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego postanowienia i oddalenia apelacji uczestników, ewentualnie uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarżący trafnie podnosi, że Sąd Okręgowy dokonał błędnej wykładni przepisów ustawy z 12 marca 1958 r. przyjmując, że czas jej obowiązywania można samoistnie kwalifikować jako siłę wyższą uniemożliwiającą dochodzenie przez dotychczasowych właścicieli nieruchomości przysługujących im roszczeń, w tym wydobywczych, a więc skutkującą zawieszeniem biegu zasiedzenia. Stanowisko to pozostaje w oczywistej sprzeczności z wykładnią przepisów ustawy, w tym art. 9, dokonaną przez Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 2015 r. III CZP 82/14 (OSNC z 2015 r., z. 11, poz. 126). W uchwale tej Sąd Najwyższy stwierdził, że obowiązywanie art. 9 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. o sprzedaży państwowych nieruchomości rolnych oraz uporządkowaniu niektórych spraw, związanych z przeprowadzeniem reformy rolnej i osadnictwa rolnego (Dz.U. Nr 17, poz. 71 ze zm.; art. 16 ust. 3 i 4 w tekście jednolitym: Dz.U. z 1989 r. Nr 58, poz. 348 ze zm.) nie stanowiło przyczyny zawieszenia biegu zasiedzenia przez Skarb Państwa nieruchomości objętych art. 9 ust. 1 (art. 16 ust. 1) tej ustawy. W uzasadnieniu uchwały Sąd Najwyższy odniósł się również do postanowienia wydanego w sprawie IV CSK 286/11, ostatecznie nie akceptując linii orzeczniczej wyznaczonej m.in. przez to postanowienie. Przedstawioną w uzasadnieniu uchwały obszerną argumentację prawną skład orzekający w sprawie w pełni podziela i celem uniknięcia zbędnych powtórzeń odwołuje się do motywów przedstawionych w uzasadnieniu uchwały, a jedynie dla szczególnego zaakcentowania zauważa, że przyjęcie przez sąd orzekający, iż art. 9 ustawy z dnia 12 marca 1958 r. stanowi samodzielną przyczynę zawieszenia biegu zasiedzenia prowadziłoby do podważenia mocy

normatywnej przepisu jako elementu obowiązującego w danym okresie porządku prawnego, bez względu na jego aktualną ocenę z punktu widzenia współczesnych standardów konstytucyjnych. W świetle, zatem powołanej uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego, pogląd wypowiedziany w uzasadnieniu postanowienia w sprawie IV CSK 286/11 utracił aktualność. Podkreślić należy, że sąd orzekający w sprawie mógł mieć inne zdanie, sąd powszechny jest bowiem związany wykładnią prawa dokonaną przez Sąd Najwyższy tylko w tej sprawie, w której dane rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego zapada. Brak związania w innej sprawie poglądem Sądu Najwyższego pozwala sądowi powszechnemu na orzekanie zgodnie z własnym przekonaniem co jest realizacją przynależnej mu niezawisłości a więc konstytucyjnej zasady wymiaru sprawiedliwości, zgodnie z którą sędzia rozstrzygając sprawę podlega wyłącznie Konstytucji i ustawom. Nie może być jednak wątpliwości, że zajęcie odmiennego stanowiska wymaga przedstawienia argumentacji, która mogłaby skłonić Sąd Najwyższy do rozważenia potrzeby przedstawienia określonego zagadnienia składowi pełnej izby. W przeciwnym razie mogłoby dojść do unicestwienia tej funkcji Sądu Najwyższego, którą jest czuwanie nad jednolitością orzecznictwa, zapewnioną jedynie wtedy, gdy w podobnych stanach faktycznych i prawnych zapadają zbliżone orzeczenia (art. 183 Konstytucji i art. 1 pkt 1 ustawy o Sądzie Najwyższym). Na tym właśnie polega zasada pewności prawnej. Utrzymywanie w obrocie prawnym sprzecznych rozstrzygnięć sądowych rodzi ryzyko powstania stanu niepewności prawnej zmniejszającej zaufanie społeczeństwa do systemu sądowego, mimo iż zaufanie takie stanowi jeden z podstawowych ingredientów państwa prawa. Pomimo zatem braku związania sądów powszechnych uchwałami Sądu Najwyższego nie może być tak, że sąd drugiej instancji wspiera swoje reformatoryjne rozstrzygnięcie jednym zdaniem zaczerpniętym z jednostkowego orzeczenia Sądu Najwyższego, ignorując wykładnię prawa dokonaną w uzasadnieniu uchwały podjętej w składzie siedmiu sędziów.

Wobec tego, że brak jest podstaw do łączenia z samym obowiązywaniem art. 9 ustawy z 12 marca 1958 r. istnienia stanu siły wyższej ze skutkiem w postaci zawieszenia biegu zasiedzenia, zaskarżone postanowienie podlegało uchyleniu a sprawa przekazaniu Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, bez

potrzeby odnoszenia się do pozostałych zarzutów skargi kasacyjnej, zważywszy, że są one wtórne w stosunku do trafnego zarzutu podstawowego wadliwej wykładni art. 9 ustawy z 12 marca 1958 r. w związku z art. 121 pkt 4 w związku z art. 175 k.c.

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 389¹⁵ § 1 i art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

aj